

Svenska Musikerförbundet

Stockholm, den 31 maj 2024

Alströmergatan 23, 112 47 Stockholm

Växel: 08 587 060 00

Svenska Musikerförbundets yttrande över SOU 2024:4 – Inskränkningarna i upphovsrätten

SAMMANFATTNING

Svenska Musikerförbundet vill betona vikten av upphovsrätten för våra medlemmar och är särskilt uppmärksam på de förändringar och överväganden som görs kring undantag och inskränkningar i lagstiftningen. Musikerförbundet anser att begränsningar i upphovspersoners och utövares rättigheter bör användas restriktivt och att upphovsrättslagen bör innehålla så få inskränkningar som möjligt. Musikerförbundet framhåller att inskränkningar inte ska införas för att tillgodose ekonomiska intressen och att avtal bör vara grunden för användningen av skyddade verk i största möjliga utsträckning. Om inskränkningar ändå bedöms som nödvändiga för samhällets och allmänhetens intressen, ska de väljas med omsorg för att minimera ingreppet i upphovspersoners och utövares rättigheter. Inskränkningar ska vara tydligt avgränsade och noggrant specificerade i lagstiftningen och det bör övervägas om ersättning ska erbjudas till upphovspersoner och utövare vid inskränkningar. Det är viktigt att tillämpa det s.k. trestegsregeln vid införandet av nya eller utvidgade inskränkningar i ensamrätten för att noggrant analysera konsekvenserna. Med den pågående digitaliseringen behövs nya överväganden för att anpassa befintliga inskränkningsbestämmelser till dagens förhållanden, då vissa inskränkningar i dagens läge kan oskäligt påverka upphovspersoners och utövares legitima intressen. Musikerförbundet betonar vikten av att begreppet "inskränkning" används för att beskriva begränsningar i upphovspersoners och utövares ensamrätt enligt lagstiftningen, medan begreppet "undantag" endast bör användas för helt undantagna verk enligt lagstiftningen.

- Musikerförbundet **tillstyrker** utredarens förslag att upphovsmannens namn anges, om det inte är praktiskt eller tekniskt omöjligt eller oförenligt med god sed.
- Musikerförbundet **tillstyrker** utredarens förslag att kodifiera trestegsregeln. Musikerförbundet **efterfrågar** dock klarhet i hur trestegstestet tillämpas i relation till 47 § URL.
- Musikerförbundet **avstyrker** en ny inskränkning för användning av verk i pastischsyfte.
- Musikerförbundet **avstyrker** utredarens slutsats att inga lagändringar behövs gällande inskränkningen för text- och datautvinning.

UTREDNINGENS FÖRSLAG

Vi kommer under denna del redogöra närmare för Musikerförbundets inställning till de specifika förslag som utredningen kommer med. Musikerförbundet kommer dock inte att yttra sig över samtliga delar av utredningen utan kommer begränsa yttrandet till de förslag som är av särskild betydelse för våra medlemmar och för utövande musiker och artister i stort.

Reglerna om namn- och källangivelse (avsnitt 5.2)

Musikerförbundet **tillstyrker** utredarens förslag att upphovsmannens namn anges, om det inte är praktiskt eller tekniskt omöjligt eller oförenligt med god sed.

Upphovsrättens personliga karaktär gör den ideella rätten, inklusive rätten till namngivelse, särskilt viktig för upphovspersoner och utövare. Namngivelse ger utövande musiker och artister möjlighet att bygga sina varumärken och karriärer, vilket kan leda till fler uppdrag och ekonomiskt välstånd. Dessutom ger det allmänheten information om verks eller prestationers avsändare, vilket är viktigt för konsumenter och medborgare. Trots dess betydelse efterlevts inte kravet på namngivelse i tillräcklig utsträckning, särskilt med digitaliseringens framfart och snabbare kommunikation. Musikerförbundet anser att kravet på källangivelse är avgörande för att säkerställa rättighetshavarens ekonomiska intressen, särskilt med tanke på den ökande betydelsen av korrekta och tillförlitliga metadata för att bevaka rättigheter. Vi vill därför betona att detta krav är centralt och bör förstärkas för att säkerställa utövande musikers ekonomiska intressen.

Utredarens förslag att namn och källa ska anges om det inte är omöjligt skulle ge tydligare riktlinjer för användare och upphovspersoner. Detta skulle harmonisera svensk rätt med EU-lagstiftning och ge ökad respekt för namngivelsens betydelse. Förslaget skulle också minska rättsosäkerheten kring tolkningen av kravet på "god sed". Musikerförbundet anser att ändringarna inte skulle ändra inskränkningarnas omfattning utan snarare klargöra dess tillämpning.

Musikerförbundet instämmer i utredningens betoning av namngivelsesrättens vikt för artister och musikers varumärke, särskilt i den digitala miljön. Vi anser att kravet på att ange upphovsmannens namn är strängt men att den nuvarande formuleringen i lagen är bristfällig och inte tillämpas som det är tänkt. Musikerförbundet delar utredningens åsikt att den föreslagna ändringen i lagtexten bara tydliggör det som redan gäller. Samtidigt vill vi framhålla att det finns en risk för osäkerhet kring vad som utgör "praktiska eller tekniska hinder", vilket kan leda till en för vid tolkning och urvattna kravet. För att säkerställa önskad effekt krävs en snäv definition av dessa hinder, där det betonas att undantaget gäller endast i situationer där det är mer eller mindre omöjligt att ange namnet och inte bara när det exempelvis är kostsamt. Det bör finnas ytterst få situationer där det inte är tekniskt eller praktiskt möjligt att ange namn.

Musikerförbundet motsätter sig att kravet på källangivelse tas bort vid användning enligt 47 § URL. Även om detta kan vara opraktiskt i vissa fall, anser förbundet att behovet av källangivelse kvarstår. En lagstadgad skyldighet att ange källa kan bidra till att säkerställa att information om de utövande musikerna finns tillgänglig och att de får rättvis ersättning för sina prestationer. Det är även viktigt att kravet på

namngivelse kvarstår även vid användande enligt 47 § URL, trots att kravet på källangivelse kan falla bort. Musikerförbundet anser att detta tydligt måste framgå och att det är nödvändigt att förtydliga detta i motiven. En eventuell avsaknad av krav på källangivelse får inte leda till att kravet på namngivelse uppfattas som mindre strängt i detta sammanhang. I övrigt ansluter sig Musikerförbundet till SAMI:s yttrande gällande förhållandet mellan namn- och källangivelse

Trestegsregeln införs i 2 kap. upphovsrättslagen (avsnitt 6.2)

Musikerförbundet **tillstyrker** utredarens förslag att kodifiera trestegsregeln. Musikerförbundet **efterfrågar** dock klarhet i hur trestegstestet tillämpas i relation till 47 § URL.

En kodifiering av trestegsregeln skulle enligt Musikerförbundets mening öka transparensen och tydligheten samt säkerställa att regeln tillämpas enhetligt nationellt. Trots att det i dagsläget inte finns någon uttrycklig reglering av trestegsregeln i svensk lagstiftning så har regeln sedan lång tid tillbaka ändå varit en del av svensk rätt, vilket klargjorts genom Högsta domstolens avgörande i Wikimedia-målet (NJA 2016 s. 212.). Regeln riktar sig främst till lagstiftare och domstolar som en tolkningsregel för inskränkningar, men den är också avsedd att informera och främja efterlevnad bland användare av inskränkningar. En kodifierad trestegsregel förbättrar tydligheten för användare av inskränkningar och säkerställer att EU-rätten effektivt integreras i svensk lag. Trestegsregelns syfte är att balansera rättigheter och intressen mellan upphovspersoner och andra rättsinnehavare å ena sidan och användare av inskränkningar å andra sidan. Att införa trestegsregeln i 2 kap. gynnar därför även upphovspersoner och andra rättsinnehavare.

Det är av stor vikt att en kodifiering av trestegsregeln inte på något vis begränsar de kollektiva rättighetsförvaltarnas (SAMI, Stim m.fl.) möjlighet att insamla och fördela ersättningar till upphovspersoner och utövande musiker. Detta bör tydligt komma till uttryck i motiven. I övrigt ansluter sig Musikerförbundet till SAMI:s yttrande gällande trestegsregelns förhållande till 47§ URL.

En ny inskränkning för användning av verk i karikatyr-, parodi- och pastischsyfte (avsnitt 9.2)

Musikerförbundet **avstyrker** den föreslagna bestämmelsens tillämpning på pastischer.

Musikerförbundet anser att utredningen inte har definierat begreppet pastisch på ett tillräckligt tydligt sätt och att denna oklarhet kan leda till gränsdragningsproblem. Ett införande av en pastischinskränkning skulle enligt förbundets mening innebära en utvidgning av parodiundantaget i svensk rätt. Det finns en överhängande risk för begreppet pastisch kan komma att tolkas för brett, vilket leder till rättsosäkerhet. I det långa loppet skulle detta kunna leda till att rena plagiat gömmer sig bakom en inskränkning för pastischer. För att skydda rättighetshavarna kräver Musikerförbundet tydliga ramar för vad som tillåts under inskränkningen för pastischer. Utredningen nämner yttrandefrihet och konstnärlig frihet som möjliga syften, men detta är för brett och kan leda till missbruk av inskränkningen. Musikerförbundet föreslår att lagtexten

specificerar vilka syften som kan motivera en tillåten användning och att kommersiella syften tydligt exkluderas. Karikatyrer, parodier och pastischer har olika betydelser, där karikatyrer och parodier delar ett humoristiskt eller förlöjligande syfte, vilket saknas för pastischer. Humor och förlöjligande är vanliga grepp vid framförande av samhällskritik och således går det att motivera inskränkningar för karikatyrer och parodier ur en yttrandefrihetsaspekt. Pastischer ska istället förstås som konstverk där konstnärer medvetet efterliknar ett äldre konstverk utan att det finns varken ett humoristiskt eller förlöjligande syfte. Av den anledningen är en inskränkning för pastischer inte motiverat ur en yttrandefrihetsaspekt.

Om pastischinskränkningen ändå behålls, ska den inte tillåta kommersiell användning och upphovspersoner ska kompenseras. Användningen ska begränsas till offentliggjorda verk, och namn och källa ska anges.

Text- och datautvinning (avsnitt 10.6)

Musikerförbundet **avstyrker** utredarens slutsats att inga lagändringar behövs gällande inskränkningen för text- och datautvinning.

Det råder idag inga tvivel om att flera av AI-modeller tränas med hjälp av stora mängder upphovsrättsskyddat material. Detta sker utan att upphovspersonernas godkännande samt att de inte erhåller någon ersättning för ett sådant nyttjande. Denna form av användning av upphovsrättsskyddat material utgör förstås ett intrång i upphovspersonernas rättigheter. Många av företagen som utvecklar AI-modeller invänder dock att nyttjandet sker i forskningssyfte och att upphovsrättslagens inskränkning för så kallad text- och datautvinning gör att det varken krävs godkännande från upphovspersonerna eller att ersättning ska utges för nyttjandet. En sådan vid tolkning av inskränkningen för text- och datautvinning går enligt Musikerförbundets mening stick i stäv med trestegsregeln. AI-modeller används för att skapa nya verk som direkt konkurrerar med de ursprungliga verkens rättsinnehavare och ersätter deras arbetsmöjligheter. Inskränkningen är därför inte längre förenlig med dess ursprungliga syfte eller trestegsregeln. Trots att upphovspersoner genom DSM-direktivet ges en möjlighet att meddela förbehåll har det visat sig vara mycket svårt, för att inte säga omöjligt, för upphovspersoner och närstående rättighetsinnehavare att meddela sådana förbehåll. Musikerförbundet anser att utredaren borde lyft dessa frågor till diskussion när upphovsrättslagens inskränkningar nu ses över och eventuellt reformeras.

OM SVENSKA MUSIKERFÖRBUNDET

Musikerförbundet är fackförbundet som representerar Sveriges professionella musiker och artister. Genom fackligt och politiskt arbete strävar vi efter att förbättra våra medlemmars arbetsrättsliga villkor. Musikerförbundet strävar efter ett samhälle med en väl fungerande upphovsrättslagstiftning och en rättvis fördelning av de ekonomiska värden som musik skapar.

Yttrandet har beslutats av förbundsordförande Karin Inde i närvaro av jurist Jakob Malmlof och förbundsjurist Anton Gunnars, föredragande.

Stockholm, den 31 maj 2024

Karin Inde

Stockholm, den 31 maj 2024

Svenska Musikerförbundet

Alströmergatan 23, 112 47 Stockholm

Växel: 08 587 060 00 |